

СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИ ЗА РАБОТА С БЪЛГАРСКИ МУЗИКАЛЕН ФОЛКЛОР В НАЧАЛЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЕТАП

гл. ас. д-р Рая Ковачева

MODERN METHODS OF WORKING WITH BULGARIAN MUSICAL FOLKLORE IN THE PRIMARY EDUCATIONAL STAGE

Assist. Prof. Raya Kovacheva, Ph.D

Резюме:

СВЕТОВНА ТЕНДЕНЦИЯ Е ОБРАЗОВАНИЕТО ДА СЕ ОСЪВРЕМЕНЯВА И ДА ТЪРСИ ПОВЕЧЕ ДОПИРНИ ТОЧКИ С ИНТЕРЕСИТЕ НА УЧЕНИЦИТЕ. УЧИТЕЛИТЕ НЕПРЕСТАННО ПОВИШАВАТ КВАЛИФИКАЦИЯТА СИ И СЕ СТАРАЯТ ДА УСЪВЪРШЕНСТВАТ УМЕНИЯТА И КОМПЕТЕНТНОСТИТЕ СИ ДА ПРЕВЪРЩАТ ТЕОРЕТИЧНИТЕ ЗНАНИЯ В ИНТЕРЕСНО УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ, В ТОВА ЧИСЛО И УЧИТЕЛИТЕ ПО МУЗИКА. СТАТИЯТА ПРЕДСТАВЯ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИНТЕГРИРАНЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА В НАЧАЛЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЕТАП НА ПРИЛОЖЕНИЕТО КАНООТ.

Ключови думи:

БЪЛГАРСКИ МУЗИКАЛЕН ФОЛКЛОР, МУЗИКА, ОБУЧЕНИЕ ПО МУЗИКА, СЪВРЕМЕННИ МЕТОДИ, ИНТЕРАКТИВНИ МЕТОДИ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА УЧЕБНИЯ ПРОЦЕС

Abstract:

IT IS A GLOBAL TREND TO MODERNIZE EDUCATION AND SEEK MORE POINTS OF CONTACT WITH STUDENTS' INTERESTS. TEACHERS ARE CONSTANTLY IMPROVING THEIR QUALIFICATIONS AND TRYING TO IMPROVE THEIR SKILLS AND COMPETENCES TO TURN THEORETICAL KNOWLEDGE INTO INTERESTING LEARNING CONTENT, INCLUDING MUSIC TEACHERS. THE ARTICLE PRESENTS THE POSSIBILITIES OF INTEGRATING THE EDUCATIONAL APPLICATION KAHOOT INTO THE MUSIC EDUCATION IN THE PRIMARY EDUCATIONAL STAGE.

KEYWORDS:

BULGARIAN MUSICAL FOLKLORE, MUSIC, MUSIC EDUCATION, MODERN TEACHING METHODS, INTERACTIVE TEACHING METHODS, DIGITIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Българският музикален фолклор присъства в учебните програми по музика за всички образователни етапи: от предучилищното образование до първи гимназиален етап. Темите и акцентите на очакваните резултати са различни за всяка възрастова група. Подходите и методите при преподаването му са разнообразни, съобразно възрастовите особености на обучаемите и личните предпочитания на учителя. При деца от предучилищна възраст и начален етап се залага на методи с по-наситено емоционално съдържание. Песните се разучават слухово-подражателно, знанията за неравноделна метрическа пулсация се преподават посредством игрови методи и изпълнения на основни танцови движения, характерни за предвидените в учебните програми народни танци. Малките деца и ученици се научават да разпознават народните музикални инструменти слухово и визуално. Ралица Димитрова изказва становище, че „привикването към звучността на българската фолклорна музика още от ранна детска възраст възпитава чувство за национална принадлежност посредством положителното отношение към българските фолклорни обичаи и традиции” (Dimitrova:2021:454)¹. С най-големите български фолклорни календарни празници (Коледа, Сурва, Лазаровден, Цветница, Великден) децата се запознават още в предучилищна възраст и обогатяват знанията си в начален етап от своето образование. Музикално-фолклорните области са обект на изучаване малко по-късно, в прогимназиален етап (5.-7. клас).

Световна тенденция е образованието да се осъвременява и да търси повече допирни точки с интересите на учениците. М. Апостолова-Димитрова също смята, че „въвеждането на съвременни, иновативни педагогически модели, базирани на психологически практики, повишава ефективността при усвояването на музикалнотеоретични знания на учениците.” (Apostolova-Dimitrova, 2021:754)². У нас се наблюдава тенденция учителите непрестанно да повишават квалификацията си и да полагат усилия да усъвършенстват уменията и компетентностите си да превръщат теоретичните знания в интересно учебно съдържание, в това число и учителите по музика. Но кое е интересно

1 Dimitrova, R. Ключовите компетентности в обучението по музика в начален училищен етап. В: Измерения на компетентността. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена в рамките на Климентовите дни на Алма Матер София, 3–5 декември 2020 г. Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, 2021, 454.

2 Apostolova-Dimitrova, M. Комуникацията с музика като възможност за развитие на емоционална интелигентност. В: “Образование и изкуства: Традиции и перспективи. Втора научно-практическа конференция 2021 г.” ФНОИ, СУ “Св. Климент Охридски”, 754. https://fnoi.uni-sofia.bg/wp-content/uploads/2021/11/Sbornik_Obrazovanie_Izkustva_2021.pdf

за съвременните деца? Те са все по-заинтригувани от мобилни устройства и игри. Работата със съвременни технологии и мобилни приложения в уроците са между любимите моменти за учениците от 3. и 4. клас.

В практиката си като учител по музика имам наблюдения, че тест на хартия се приема от учениците като неприятна задача. Когато същите въпроси им бъдат предложени като игра за мобилни телефони те са въодушевени и нямат търпение да започнат. Харесва им възможността да следят напредъка си, в сравнение с резултатите на съучениците си в реално време, нещо което хартиеният тест не може да им предложи. За учителя интерактивният вариант също е по-удобен. Програмите синтезират отчет за постиженията на всеки участник. Може да се проследи кои въпроси са ги затруднили и им е било необходимо повече време за отговор, както и тези, на които не са дали правилен отговор. Тази обратна връзка дава насоки на кои теми да се наблегне в уроците за упражнение, преговор и обобщение на знанията. Оценяването отново е мигновено. То може да се осъществи по предварително зададена скала в проценти или точки и учениците веднага да научат какви са резултатите им. Авторските тестови игри имат още едно голямо предимство: „Уникалното им авторско съдържание гарантира невъзможност да се преписва от предварително наизустени решения.“ (Kovacheva, 2023:439)³

Целите, които се постигат посредством интерактивните форми на работа може да бъдат различни: да се въведе ново знание, да се затвърди въведеното знание, да се направи обобщение на раздел, да се проверят знанията с тестови форми. Интерактивните програми и приложения са много и непрестанно се създават нови. Целта за „...имплементирането на игрови модели в образователния процес не е свързано с определен заинтересован субект, а се диктува от идеята за максимална ефективност и комуникация ...“ (Endreva, 2021:97)⁴. При интегрирането им в обучението по музика е необходимо да се направи прецизен подбор. Програмата (приложението) на

3 Kovacheva, R. Разработване на образователни ресурси за обучение по музика в електронна среда. – В: “Образование и изкуства: Традиции и перспективи. Четвърта научно-практическа конференция с международно участие 2023”. Университетско издателство “Св. Климент Охридски”. С., 2023, 439.

4 Endreva, M. Идеологически аспекти на образователните парадигми при прехода от преподаване на знания към изграждане на компетентности. В: Измерения на компетентността. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена в рамките на Климентовите дни на Алма Матер София, 3–5 декември 2020 г. Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2021, 97.

първо място трябва да е със свободен (безплатен) достъп и да не изисква регистрация от учениците. Голямо предимство е възможността в нея да се интегрират звукови и видео файлове или линкове от Интернет. Важен детайл е да има настройки за време при избор на правилните отговори.

Статията представя възможности за прилагане в обучението по музика в начален образователен етап на безплатната версия на образователното приложение Kahoot. Както подчертава Преслава Байчева⁵ в сайта prepodavame.bg: „Kahoot! е образователно приложение, в което се създават и решават викторини, които повишават ангажираността в часовете чрез заложените елементи на игровизация.“ Авторът на публикацията препоръчва приложението да бъде използвано за преподаване на нови знания, чрез активни презентации, за проверка на разбирането, преговор, създаване на учебна задача, за начало на часа и проверка на емоциите.

Периодът на световна пандемична ситуация в образованието ни показва, че учителите трябва да са иновативни, да търсят по-голямо разнообразие от дигитални образователни ресурси, както и да имат нагласа, че сами трябва да създават учебно съдържание. Българските учебни програми по музика са специфични и насочени само към нашите родни училища. По тази причина учителите по музика трудно биха могли да заимстват готови ресурси от световната база данни, особено за български фолклор. Такива отсъстват не само в цитираното приложение. При търсене на готови материали в kahoot.com се забелязва положителна тенденция все повече учители да създават свои авторски материали. Търсачката на сайта не позволява да се използват разширени настройки и това затруднява констатирането на точен брой ресурси в направление „музика“ и в частност „български музикален фолклор“. Друга особеност на тестовете със свободен достъп е, че в някои от тях вградените линкове от Интернет са недостъпни. При желание да бъде използван готов тест е добре предварително да се провери дали въпросите са зададени съобразно учебната програма и коректно за възрастта на учениците, дали музикалният пример е подходящ по отношение на темпо, качество на звука и картината, дали времето за отговорите е достатъчно за прочитане текста на въпроса и прослушване на музикалния пример от учениците, както и правописа на изреченията.

5 Байчева, Р. Ангажиращи учебни часове с Kahoot! <https://prepodavame.bg/angazhi-rashti-uchebni-chasove-s-kahoot/>, accessed April 11, 2024.

Тенденцията за осъвременяване на образователните методи е не по-малко важна и при подготовката на студенти, бъдещи преподаватели по музика. Те имат голямото предимство да се запознаят със световни иновации в преподаването и да ги интегрират в своята предметна сфера още по време на студентската си практика. Всеки студент, преминал курса на обучение, има задача да създаде авторски образователни ресурси в Kahoot, с определени изисквания:

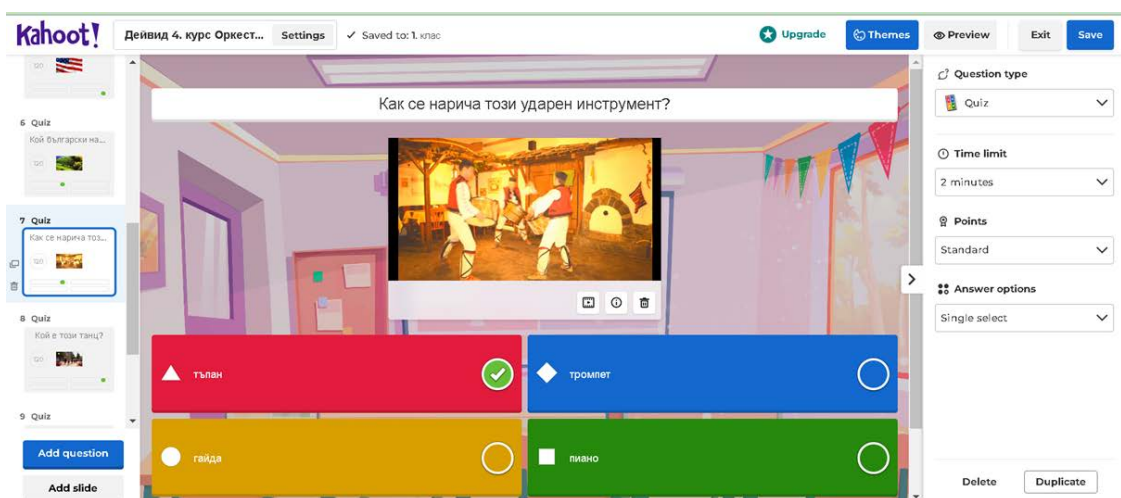
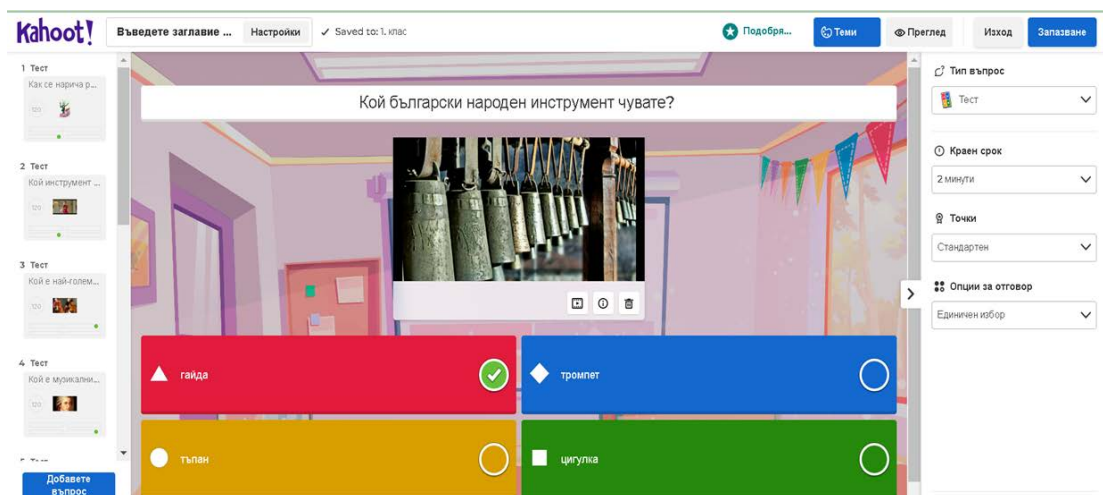
- тестът да съдържа минимум осем въпроса;
- текстовете на въпросите да са кратки и ясни;
- всеки въпрос да е подкрепен от ярък музикален пример или изображение;
- времетраенето на музикалния пример да е поне 90 секунди, а при възможност и повече;
- видео клипът да е настроен така, че да не подсказва отговора директно (да се избегне заглавието в началото на видеото);
- времето за отговор да е по-дълго от реално необходимото, за да не създава напрежение у учениците (минимум една минута за текстов въпрос и поне две минути за въпрос, придружен от музикален пример);
- да се редуват двата вида въпроси, които предлага свободната версия на програмата - викторина с един възможен правилен отговор и “истина или лъжа”;
- при шаблона “истина или лъжа” да не се поставя въпрос, а да се изказва твърдение, за по-лесна ориентация на учениците.

Създадените от студенти тестове се представят в клас. Дава се възможност на учениците да ги играят в края на часа по темата, за която се отнасят. В уроци за преговор и обобщение, както и в задачи за домашна работа, се дава указание учениците да играят играта няколко пъти до постигане на максимален резултат, с цел да попълнят пропуските си. Музикалните примери се настройват да звучат с по-голяма продължителност, за да могат учениците да ги слушат по-дълго и да запомнят по-трайно наученото.

Фолклорните знания, които се залагат в тестовите игри на Kahoot

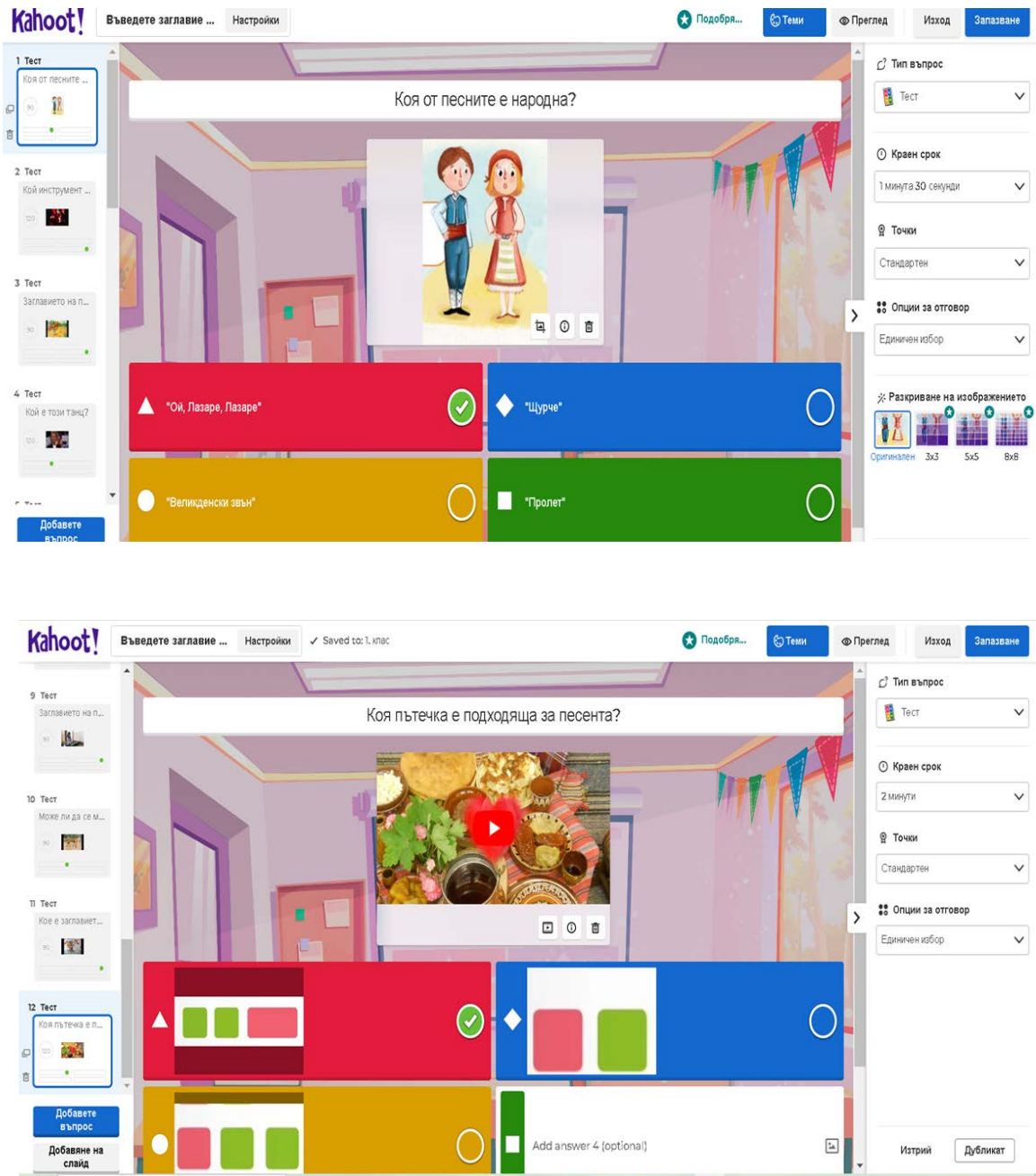
обхващат очакваните резултати в учебните програми по музика. Приложенияте примери са от авторски тестови-игри или от авторски проекти на студенти в специалност „Музика“ при катедра „Музика и мултимедийни технологии“ във Факултета по науки за образованието и изкуствата на СУ „Св. Климент Охридски“.

- В първи клас учебната програма насочва към въпроси за разпознаване по вид и тембър на народните музикални инструменти гайда и тъпан, както и отличаването им като фолклорни от останалите изучавани музикални инструменти. (Фиг. 1, 2):

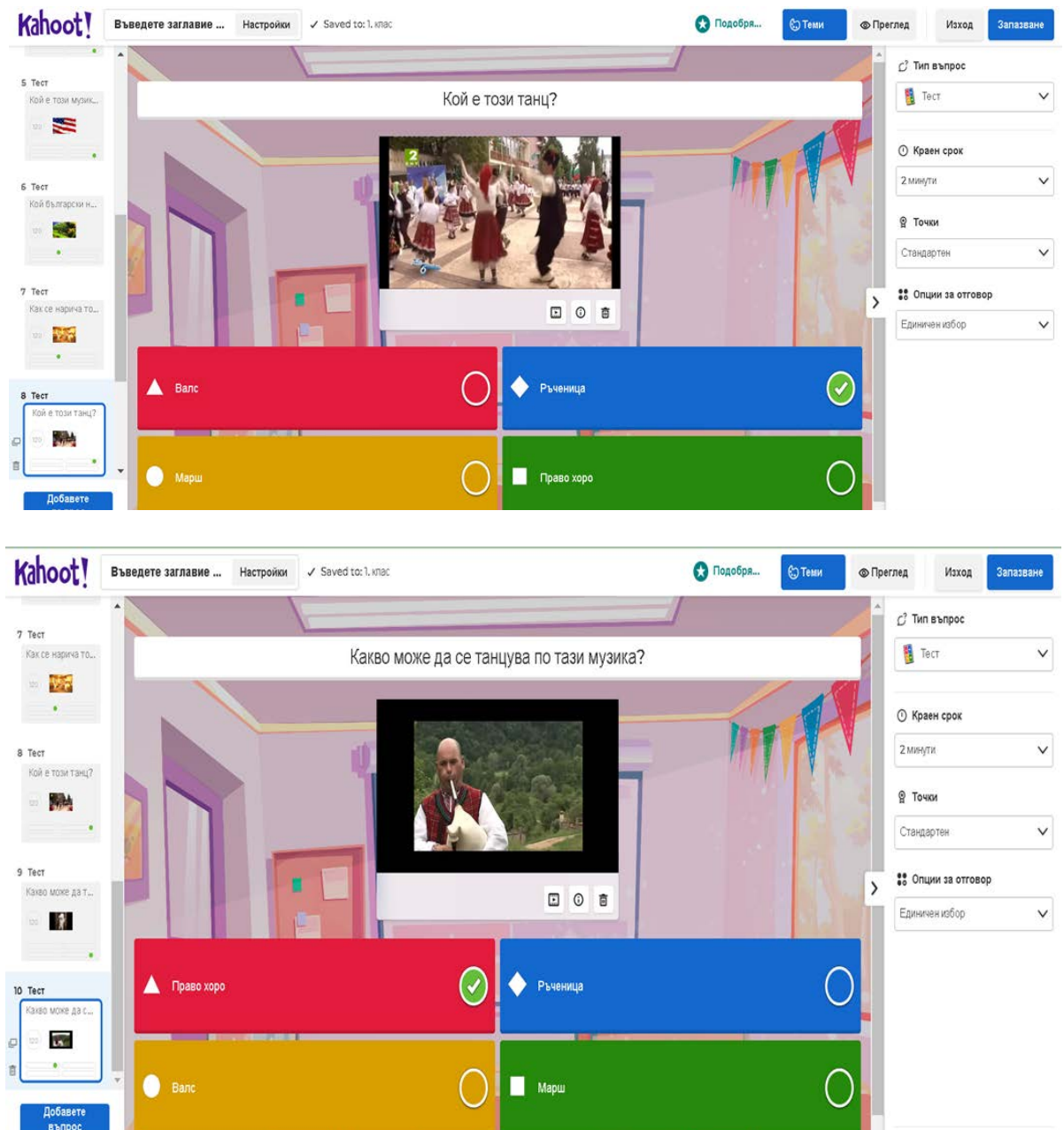
(Фиг. 1, 2)

- Очакван резултат е първокласниците да умеят да разграничават народните от авторските песни в репертоара за пеене; както и равномерна метрическа пулсация на две, на три и неравномерна пулсация на три:

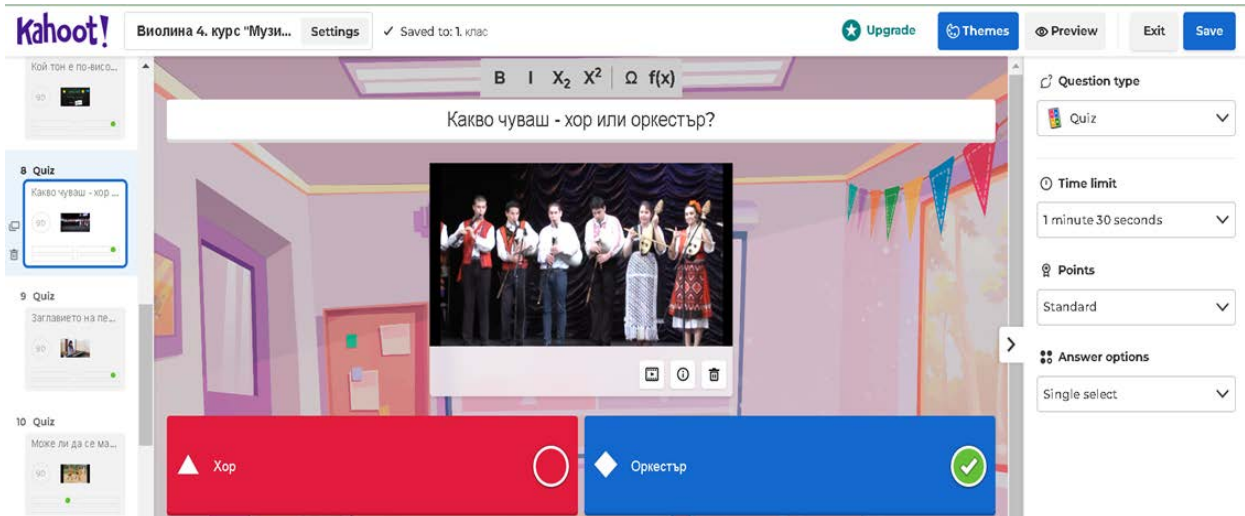
Фиг. 3, 4

- С изпълнения на българска народна музика се развива компетентността малките ученици да отчитат силното метрично време при равномерна пулсация, да отразяват метрума двигателно и да го свързват с графичен модел, да различават и изпълняват танцови движения на Право хоро и Ръченица:

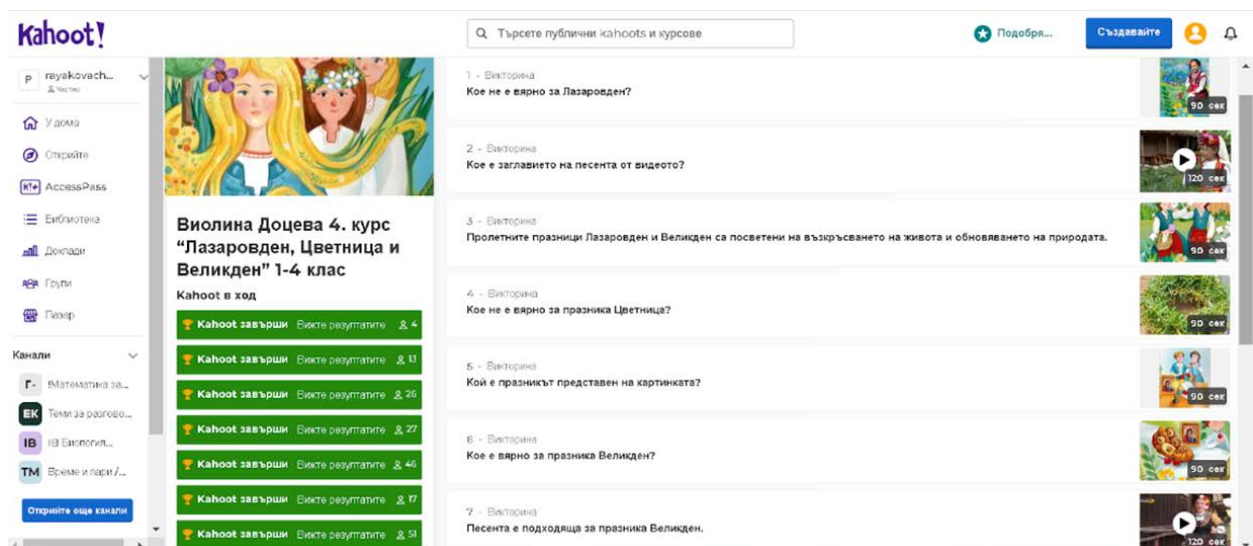
Фиг. 5, 6

- Очаква се първокласниците да умеят да отличават изпълнения на детски хор и оркестър. (Фиг. 7):

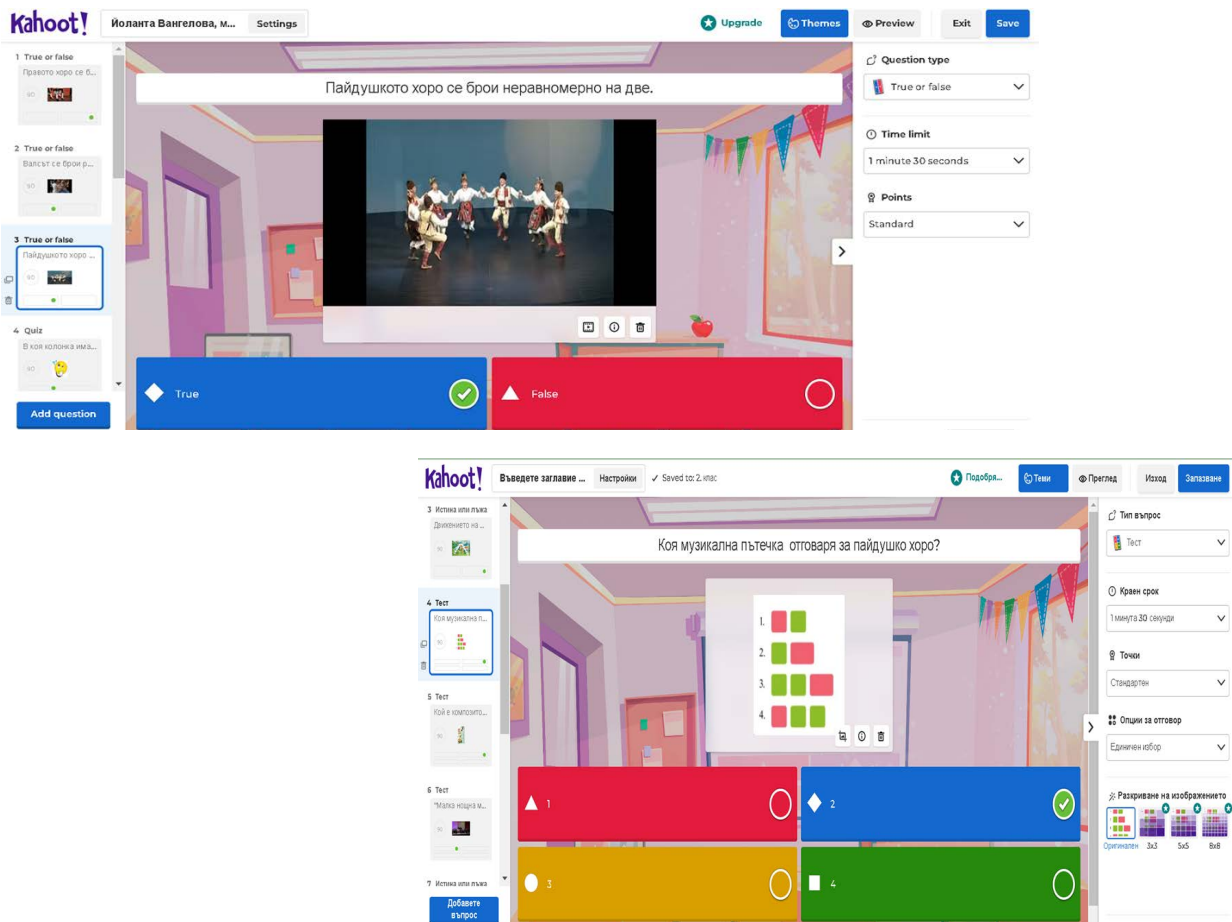
Фиг. 7

- Забавни за малките ученици са и въпроси свързани с обредите в българските народни календарни празници, подходящите за тях песни и участието на деца в тях:

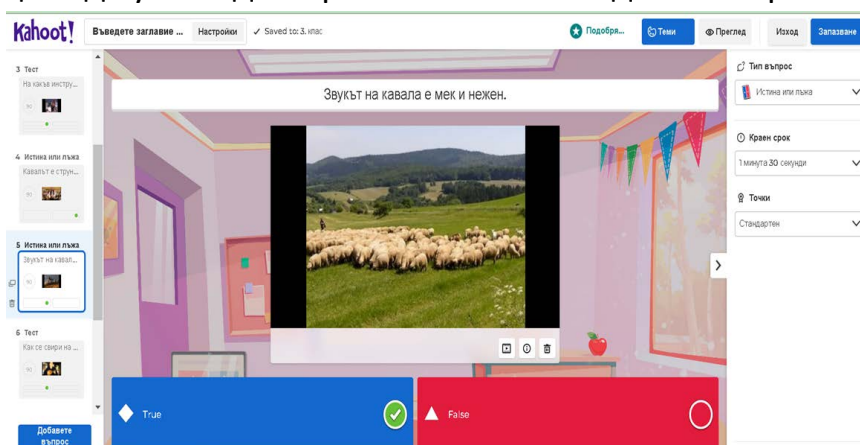
Фиг. 8

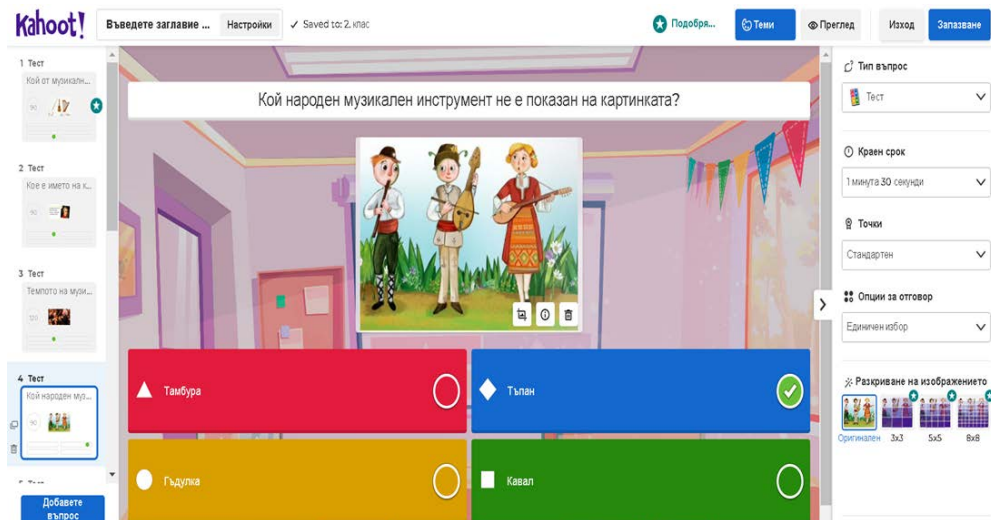
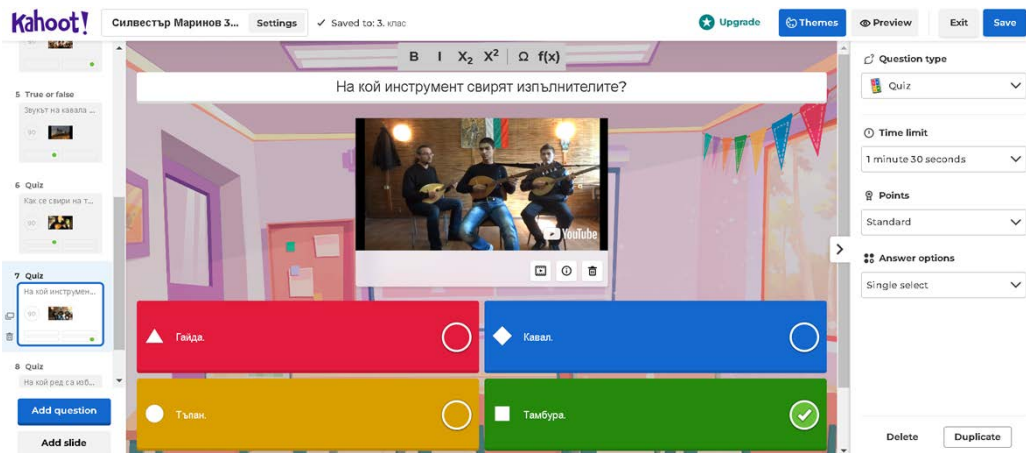
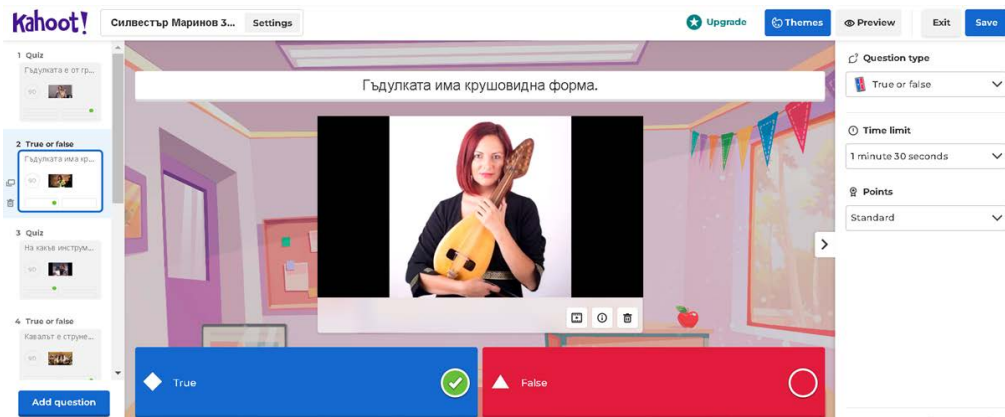
- От второкласниците се очаква да надградят получените компетентности в първи клас. Освен вече описаните очаквани резултати, те трябва също да разпознават по метрум неравномерното броене на две, характерно за Пайдушко хоро и да го отличават от равномерно броене на две:

Фиг. 9, 10

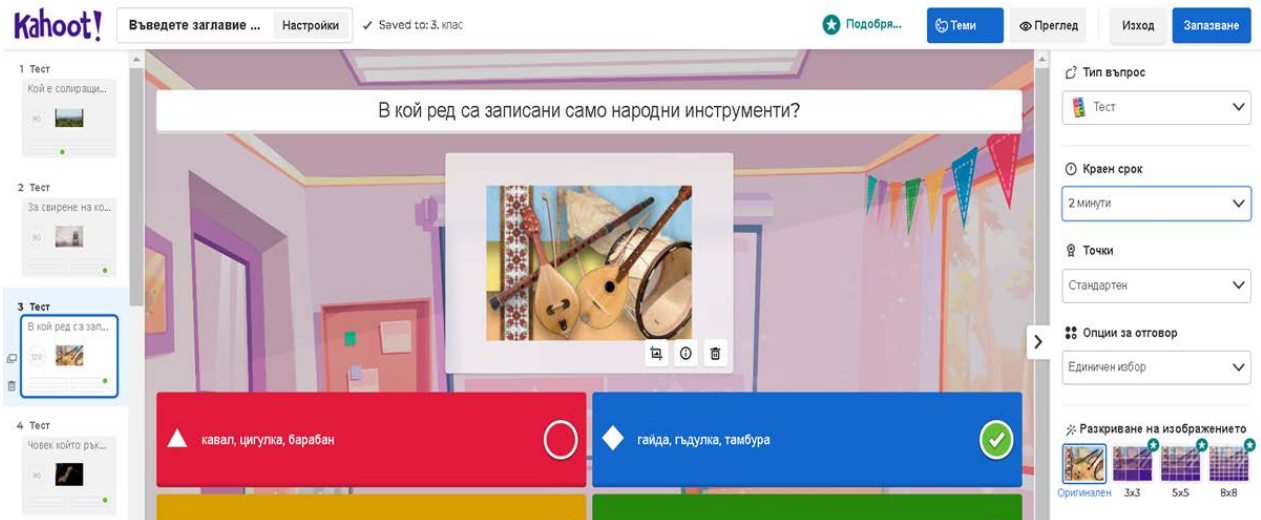
- В учебната програма по музика за втори клас се въвеждат народните музикални инструменти кавал, гъдулка и тамбура. Очаква се учениците да умеят да ги разпознават по вид и тембър:

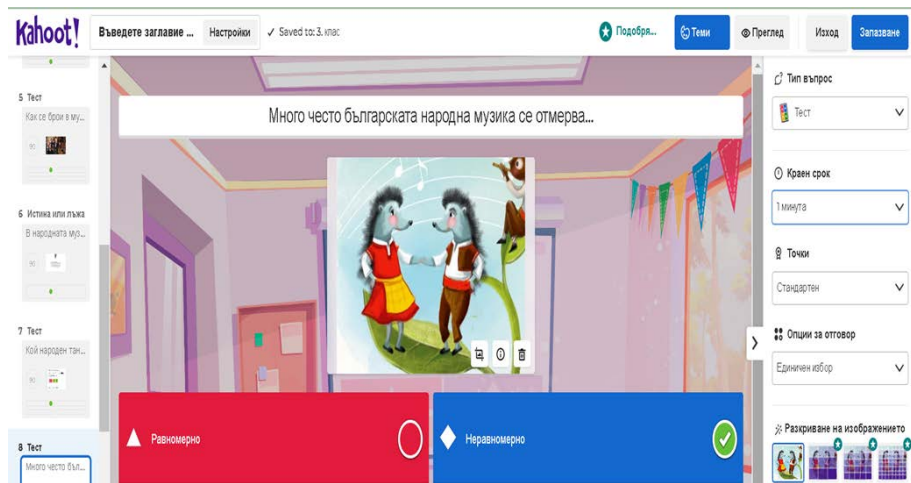
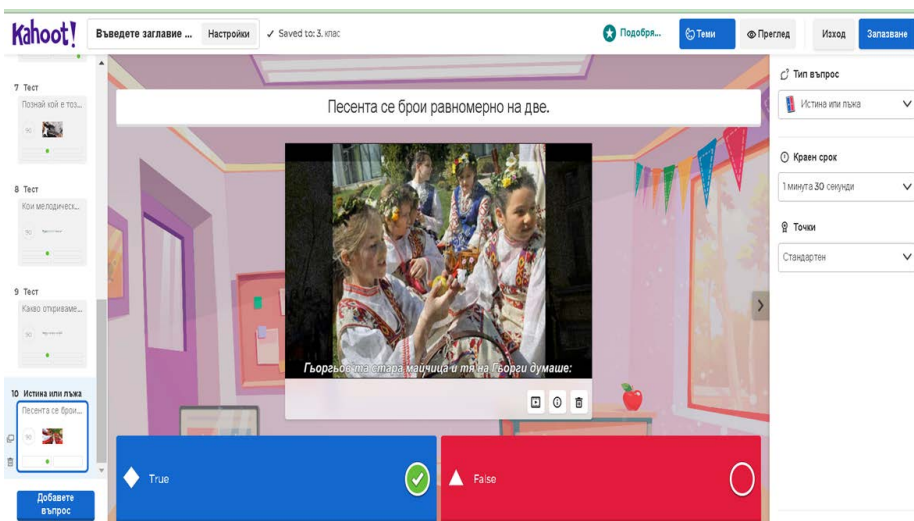
Фиг. 11, 12, 13, 14

- От второкласниците се очаква да разграничат вокална от инструментална музика и народните музикални инструменти от останалите:

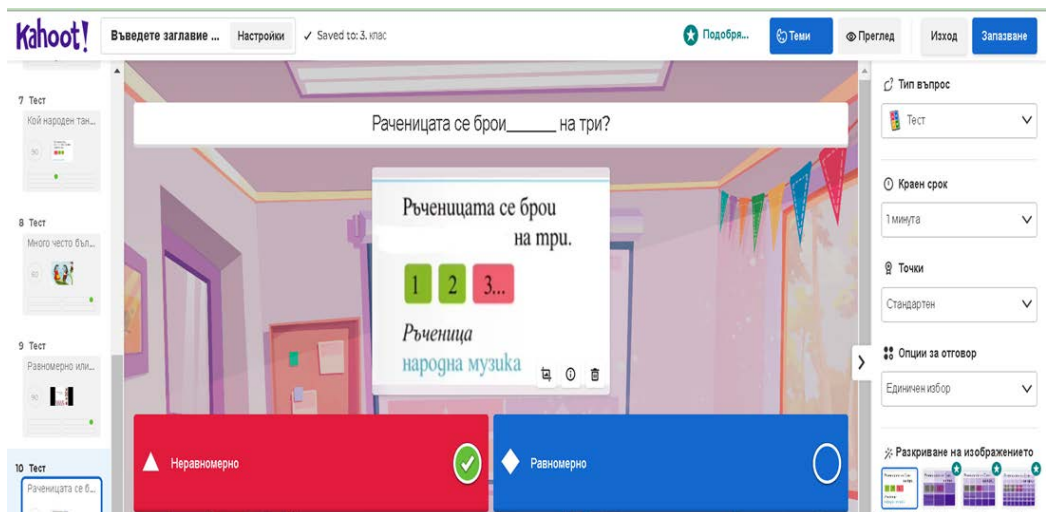
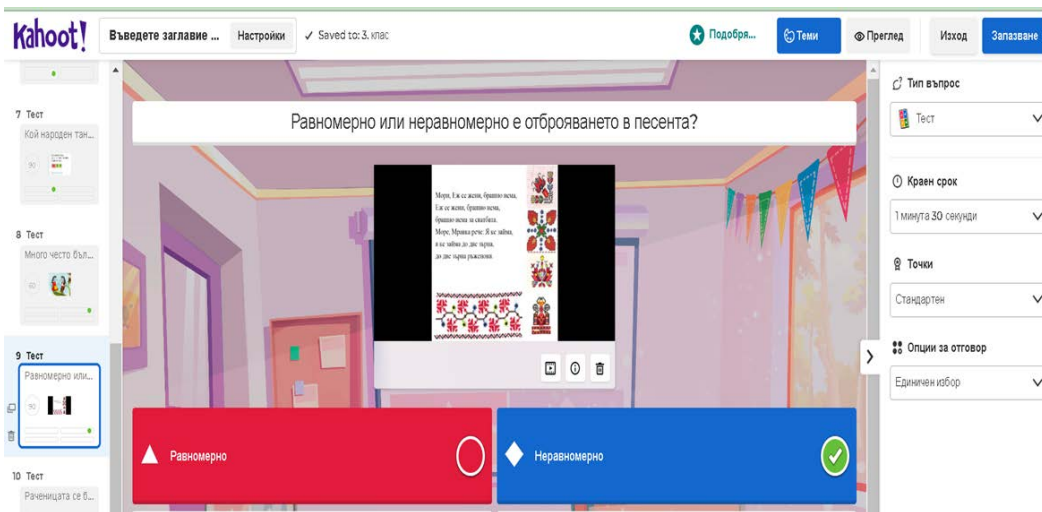

Фиг. 15

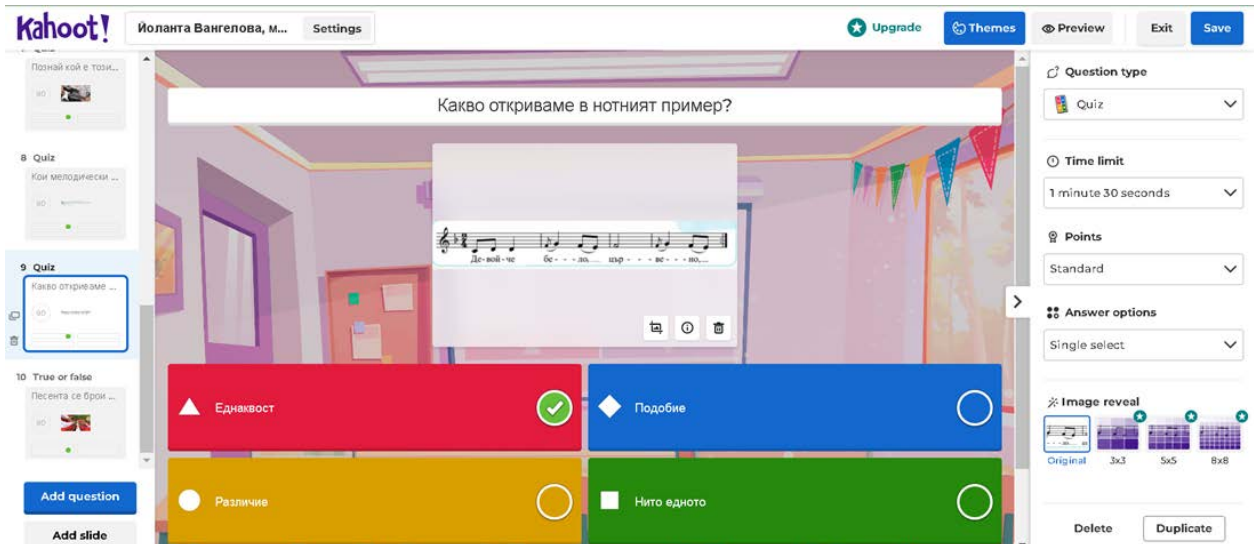
- В трети клас се затвърждават уменията за различаване на равномерно и неравномерно броене на две и три. (Фиг. 16, 17)

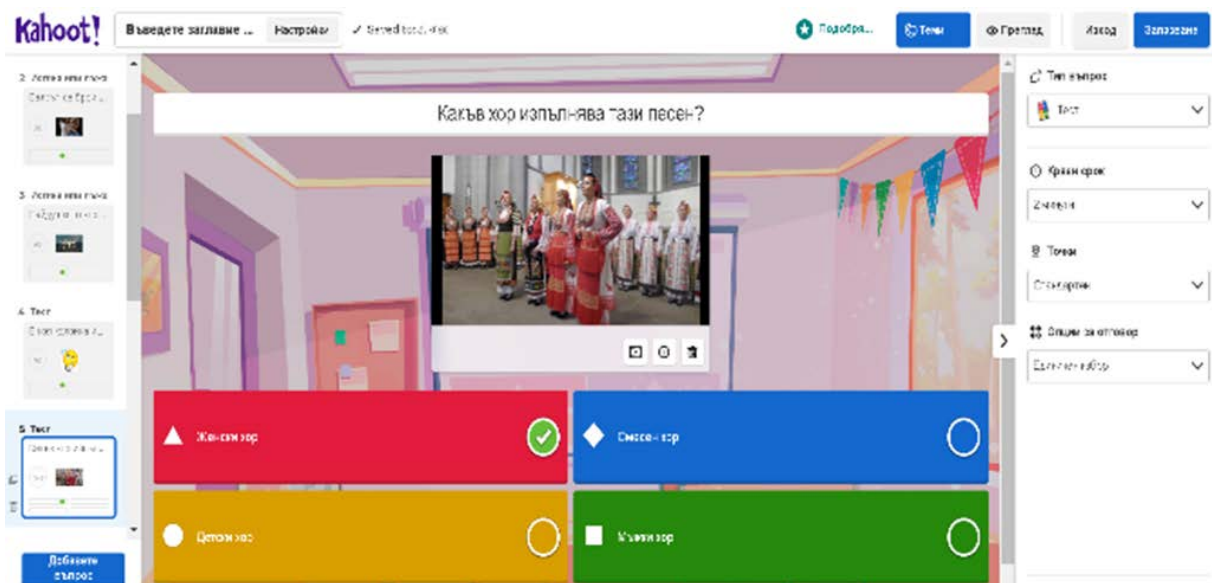
- В учебните програми по музика в начален етап, в т. ч. и на третокласниците, е заложено изискване за изпълнение на песни от училищния и извънучилищния репертоар. Част от тях могат да бъдат народни. Чрез реализиране на изпълнителска дейност учениците затвърдяват получените музикално-теоретични знания, развиват своя ладов, мелодически и метроритмически усет. (Фиг. 18, 19):

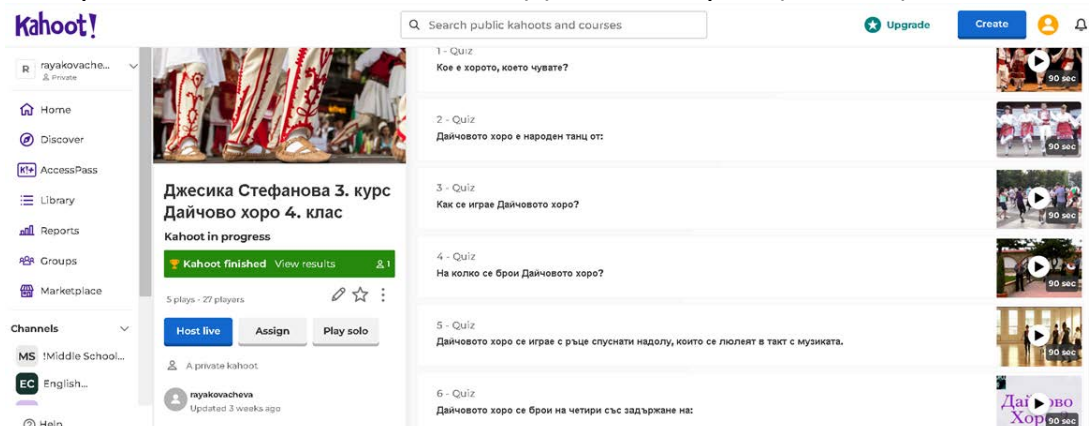
- Абстрактните теоретични понятия „знак за повторение, първи и втори път, еднаквост, различие, подобие“, както и „посока на движение на мелодията“ могат да бъдат онагледени с примери от българската народна музика. (Фиг. 20):

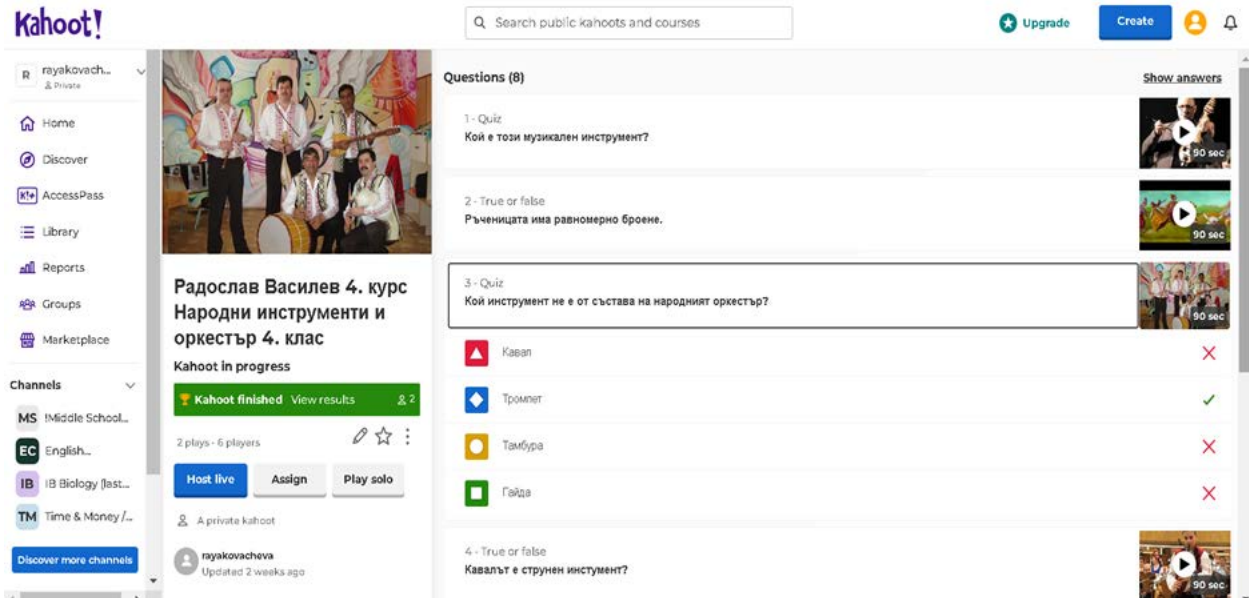
- Новото знание за женски хор и също може да бъде представено с пример за женски народен хор. (Фиг. 21):

- В четвърти клас се въвежда неравномерно броене на четири със задържане на последния дял и "Дайчово хоро". (Фиг. 22):

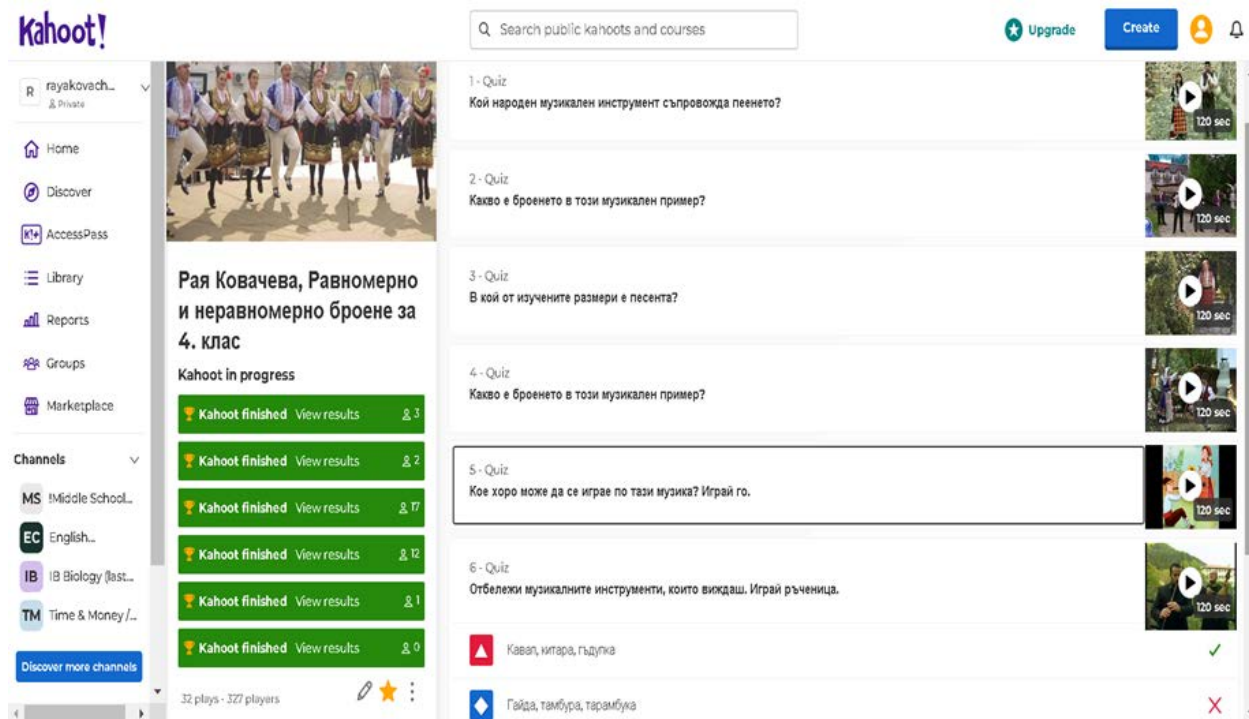
- Ново е знанието и за оркестър от народни инструменти. (Фиг. 23)

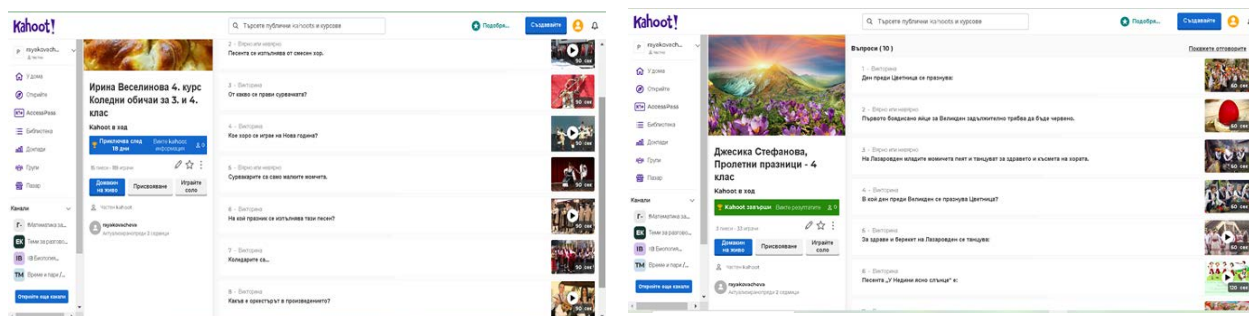
- В края на учебната година в четвърти клас се прави обобщение и преговор с цел провеждане на изходяща диагностика за целия образователен етап. Най-лесно тази задача отново може да се осъществи с Kahoot. Експеримент с такъв обобщителен тест е цитиран в дисертационния труд на д-р Мая Андасорова, а Kahoot печели доверието ѝ за нуждите на експерименталното изследване със следните характеристики: „Учителите имат възможност да поставят конкретни задачи и задават индивидуално време за работа по всяка от тях, да извличат детайлна информация за уменията и компетентностите на децата, да получават в реално време проверени и статистически обработени резултати от работата им. Тази форма на работа е интересна, атрактивна и любима за малките ученици, пестяща време и изключително полезна за техните учители.” (Andasorova, 2021:763-764).⁶

6 Andasorova, M. Обучението по музика в 4. клас на иновативно училище – предизвикателства и възможности. В: “Образование и изкуства: Традиции и перспективи. Втора научно-практическа конференция 2021 г.” ФНОИ, СУ “Св. Климент Охридски”. с.763-764, https://fnoi.uni-sofia.bg/wp-content/uploads/2021/11/Sbornik_Obrazovanie_Izkustva_2021.pdf

В цитирания тест се съдържат и въпроси за фолклорните елементи от програмите по музика за начален етап. Част от тест с подобно съдържание е показан на Фиг. 24:

- Любими за учениците от начален етап са игрите с елементи на фолклорна обредност за най-големите християнски празници:

В заключение бих споделила, че учениците проявяват интерес и активно желание за участие в този метод на интерактивно взаимодействие. Отчетите на дейността в профила ми показват повече от 3000 резултата от проведени тестове с ученици от начален и прогимназиален етап с преобладаващо съдържание на въпроси за българския музикален и

обретен фолклор. Методът не е подходящ за прилагане във всеки учебен час, поради високо емоционалните реакции, които поражда състезателния елемент в тестовите игри. Удобен е за диагностициране знанията в края на учебен раздел или учебен срок, пести време на учителя за проверка и оценяване, а с прецизно изчислените резултати от програмата се избягва моментът на субективност при оценяването. Подходящ е за работа дори за хора в неравностойно положение. В списъка със студентски задачи имам тест на незряща студентка, създаден с висока професионална прецизност. За играене от незрящи е необходимо да се добави максимално допустимото време за отговор, за да може програмата им за комуникация с мобилното устройство да прочете информацията от екрана.

Създаването на игра-тест, подходяща за определена възраст ученици е трудоемко, отнема много от личното време на учителя и засяга неговата интелектуална собственост. По тази причина в публикацията са приложени само снимки от авторски материали, които не са достъпни публично. Kahoot е съвместим с образователните приложения Google Classroom и Microsoft Teams. По преценка на учителя тестът може да бъде активиран и да се реши по време на учебния час или да се изпрати линк за достъп в споменатите платформи като се постави задача за самостоятелна работа от учениците. Линковете имат ограничена валидност, поради което не са публикувани в литературата на настоящата статията.

Литература:

1. Andasorova 2021: Andasorova, M. Обучението по музика в 4. клас на иновативно училище – предизвикателства и възможности. – В: "Образование и изкуства: Традиции и перспективи. Втора научно-практическа конференция 2021 г." ФНОИ, СУ "Св. Климент Охридски". С., 2021, 755-765. Obuchenieto po muzika v 4. klas na inovativното uchilishte – predizvikatelstva I vazmojnosti. – V: Obrazovanie I izkustva: Traditsii I perspektivi. Vtora nauchno-prakticheska konferentsiya 2021 g. FNOI, SU "Sv. Kliment Ohridski". Sofia, 2021, 755-756.] [https://fnoi.uni-sofia.bg/wp-content/uploads/2021/11/Sbornik_Obrazovanie_Izkustva_2021.pdf, accessed April 11, 2024.
2. Apostolova-Dimitrova 2021: Apostolova-Dimitrova, M. Комуникацията с музика като възможност за развитие на емоционална интелигентност. – В: "Образование и изкуства: Традиции и перспективи. Втора научно-практическа конференция 2021 г." ФНОИ, СУ "Св. Климент Охридски". С., 2021, 747-754. [Kommunikatsiyata s muzika kato vazmozhnost za razvitie na emotsionalna inteligentnost. – V: Obrazovanie I izkustva: Traditsii I perspektivi. Vtora nauchno-prakticheska konferentsiya 2021 g. FNOI, SU "Sv. Kliment Ohridski". Sofia, 2021, 747-754] <https://fnoi>.

uni-sofia.bg/wp-content/uploads/2021/11/Sbornik_Obrazovanie_Izkustva_2021.pdf, accessed April 11, 2024.

3. Baycheva s.a.: Baycheva, P. Ангажиращи учебни часове с Kahoot! [Angazhirashti uchebni chasove s Kahoot! s.a.] <https://prepodavame.bg/angazhirashti-uchebni-chasove-s-kahoot/>, accessed April 11, 2024.

4. Dimitrova 2021: Dimitrova, R. Ключовите компетентности в обучението по музика в начален училищен етап. – В: Измерения на компетентността. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена в рамките на Климентовите дни на Алма Матер София, 3–5 декември 2020 г. издателство: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2021. С., 448-458. [Klyuchovite kompetentnosti v obuchenieto po muzika v nachalen uchilishten etap. – V: Izmereniya na kompetentnostta. Sbornik s dokladi ot mezhhdunarodna nauchna konferentsiya, provedena v ramkite na Klimentovite dni na Alma Mater Sofiya, 3–5 dekemvri 2020 g. izdatelstvo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2021. Sofia., 448-458.]

5. Endreva 2021: Endreva, M. Идеологически аспекти на образователните парадигми при прехода от преподаване на знания към изграждане на компетентности. – В: Измерения на компетентността. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена в рамките на Климентовите дни на Алма Матер София, 3–5 декември 2020 г. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2021. С., 88-101. [Ideologicheski aspekti na obrazovatelните paradigmi pri prehoda ot преподаване na znaniya kam izgrazhdane na kompetentnosti. – V: Izmereniya na kompetentnostta. Sbornik s dokladi ot mezhhdunarodna nauchna konferentsiya, provedena v ramkite na Klimentovite dni na Alma Mater Sofiya, 3–5 dekemvri 2020. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2021. Sofia, 88-101.]

6. Kovacheva 2023: Kovacheva, R. Разработване на образователни ресурси за обучение по музика в електронна среда. – В: “Образование и изкуства: Традиции и перспективи. Четвърта научно-практическа конференция с международно участие 2023”. Университетско издателство “Св. Климент Охридски”. С., 2023, 433-445. [Razrobotvane na obrazovatelni resursi za obuchenie po muzika v elektronna sreda. – V: Obrazovanie I izkustva: Traditsii I perspektivi. Chetvarta nauchno-prakticheska konferentsiya s mezhhdunarodno uchashtie 2023. Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”. Sofia, 2023, 433-445]

Интересите на автора са насочени към българския музикален фолклор, методика на обучението по музика и адаптиране на съвременни методи на обучение, чрез които фолклорът да бъде по-достъпен за учениците.